

KETVIRTA KNYGA

Elena Ferrante

Neapolietiška saga

Istorija apie prarastą mergaitę

Dvi draugės. Du likimai.
Ir aistromis verdantis
Neapolis.

Alma littera

1.

Nuo 1976-ųjų spalio iki pat 1979 metų, kai grįžau gyventi į Neapolį, nenorėjau atgaivinti nuolatinių ryšių su Lila. Bet lengva nebuvo. Ji kone iškart pamėgino jėga įsibrauti į mano gyvenimą, aš ją ignoravau, pakencčiau, ištvėriau. Nors ji elgėsi taip, lyg nebūtų troškusi nieko kito, tik būti šalia sunkiu metu, neįstengiau pamiršti jos parodytos paniekos.

Šiandien svarstau: jei mane būtų įskaudinusi tik užgaulė, – tu tikra kvaiša, išrėkė man telefonu, kai pasakiau jai apie Niną, o anksčiau niekada, *niekada* nebuvo šitaip su manimi kalbėjusi, – veikia būčiau nusiraminsi. Iš tiesų už tą įžeidimą daug svarbesnė buvo užuomina į Dedę ir Elsą. Pagalvok, kaip skaudini savo dukras, įspėjo ji mane, ir tuosyk neatkreipiau į tai dėmesio. Tačiau laikui bėgant šie žodžiai įgavo vis didesnę svarbą, dažnai prie jų sugrįždavau. Lila nė karto neparodė net mažiausio susidomėjimo Dede ir Elsa, esu beveik tikra, kad net neprisiminė jų vardų. Tais kartais, kai telefonu paminėdavau kokią protingą jų išdaigą, ji kirste nukirsdavo, pakeisdavo temą. O kai pirmąkart jas sutiko Marčelo Solaros namuose, viso labo išsiblaškęsi žvilgtelėjo ir pamėtėjo keletą bendrų frazių, neatkreipė nė menkiausio dėmesio į tai, kaip gražiai jos aprenktos, kaip dailiai sušukuotos, kaip gerai abi kalba, nors dar mažytės. O juk jas pagimdžiau *aš*, išauginau *aš*, jos – mano, amžinos

Lilos draugės, dalis: ji būtų turėjusi suteikti progą, – nesakau, kad iš meilės, bet nors iš mandagumo, – man motiniškai pasididžiuoti. O ji nesigriebė netgi geranoriškos ironijos, rodė tik abejingumą, ir viskas. Tik dabar, – aišku, iš pavydo, nes man atiteko Ninas, – prisiminė mergaites ir užsimanė pabrėžti, kad aš – prasta motina, kad vien dėl savo laimės darau jas nelaimingas. Vos apie tai pagalvojusi susinervindavau. Argi Lila rūpinosi dėl Dženaro, kai paliko Stefaną, kai numetė vaiką kaimynei dėl darbo fabrike, kai kone jo nusikratydama atsiuntė pas mane? Ak, aš turiu savų nuodėmių, bet tikrai esu geresnė motina nei ji.

2.

Tais metais tokios mintys man tapo įpročiu. Atrodė, lyg Lila, iš esmės apie Dedę su Elsa ištarusi tik tą vieną piktybišką frazę, būtų tapusi advokate, ginančia jų dukteriškus poreikius, o aš kas kart, kai jas apleisdavau, idant atsidėčiau sau, jausčiausi privalanti jai įrodyti, kad klysta. Bet tai buvo tik prasto ūpo pagimdytas balsas, aš nežinau, ką ji iš tiesų manė apie mano kaip motinos elgesį. Tik ji viena galėtų tai papasakoti, jei iš tiesų sugebėtų įsibrauti į šią ilgiausią žodžių grandinę ir pakeisti mano tekstą, tyčia įterpti trūkstamus žiedus, nemačiomis nukabinti kitus, pasakyti apie mane daugiau, nei pati noriu, nei pati sugebu. Viliuosi tokio jos įsikišimo, linkiu jo sau nuo tada, kai ėmiausi užrašyti mūsų istoriją, bet pirma turiu ją baigti, o tada visus šiuos puslapius patikrinti. Jei pamėginčiau dabar, tikrai užstrigčiau. Aš jau per ilgai rašau ir esu pavargusi, vis sunkiau išlaikyti įtemptą pasakojimo giją metų, mažų ir didelių įvykių, nuotaikų chaose. Dėl to arba peršoku savus reikalus, kad iškart pačiuopčiau Lilą ir visą jos keliamą kebeknę, ar dar blogiau – pasineriu į savo gyvenimo

įvykius tik todėl, kad juos man lengviau surašyti. Vis dėlto man reikia ištrūkti iš šios kryžkelės. Nevalia sukti pirmuoju keliu, kuriame, – kadangi dėl pačios mūsų draugystės prigimties aš galiu prisikapstyti iki Lilos tik per save, – jei atidėčiau save į šalį, galop rasčiau vis mažiau Lilos pėdsakų. Kita vertus, negalima pasukti ir antruoju. Tam, kad aš vis plačiau aprašinėčiau savąją patirtį, ji, be abejo, pritartų. Nagi, pasakytų man, papasakok mums, kokia linkme susiklostė tavo gyvenimas, kam rūpi manasis, prisipažink, jis neįdomus net tau. Ir užbaigtų taip: aš – keverzonė ant keverzonės, visiškai netinkama jokiai tavo knygai; pamiršk mane, Lenučia, tai, kas ištrinta, nepasakojama.

Tai ką daryti? Darsyk patvirtinti, kad ji teisi? Susitaikyti su tuo, kad būti suaugusiam reiškia liautis save rodyti, išmokti slėptis iki visiško išnykimo? Pripažinti, kad kuo toliau bėga metai, tuo mažiau žinau apie Lilą?

Šįryt įveikusi nuovargį sėdu prie rašomojo stalo. Priartėjusi prie skausmingiausio mūsų istorijos etapo puslapyje tarp jos ir savęs noriu atrasti pusiausvyrą, kurios gyvenime man nepavyko pasiekti net su pačia savimi.

3.

Iš tų dienų Monpeljė pamenu viską, išskyrus tą miestą, lyg nebūčiau jame buvusi. Išėjusi iš viešbučio, iš didingos aktų salės, kur vyko akademikų suvažiavimas, o jame dalyvavo Ninas, šiandien regiu tik vėjuotą rudenį ir žydrą dangų, prigulusį ant baltų debesų. Vis dėlto mano atmintyje tasai vietovardis, Monpeljė, dėl daugybės priežasčių įsirašė kaip pasprukimo simbolis. Aš kartą jau buvau išvažiavusi į užsienį, į Paryžių, su Franku, jaučiausi tarsi įelektrinta savo drąsos. Bet anuomet atrodė, kad mano

pasaulis yra ir visiems laikams liks kvartalas, Neapolis, o visa kita – lyg trumpa išvyka, kurios išskirtinumas leido man įsivaizduoti save tokią, kokia iš tiesų niekad nebūčiau buvusi. O Monpeljė, toli gražu ne toks įspūdingas kaip Paryžius, sužadino pojūtį, kad mano ribos išsitrynė ir aš plečiuosi. Vien paprasčiausias faktas, jog aš šioje vietoje, mano akimis, buvo įrodymas, kad kvartalas, Neapolis, Piza, Florencija, Milanai, pati Italija – tik mažulytės pasaulio skiedrelės, ir kad gerai darau tomis skiedrelėmis nebepasitenkindama. Monpeljė pajutau savo žvilgsnio, kalbos, kuria šnekėjau ir rašiau, ribotumą. Monpeljė man pasidarė akivaizdu, kad sulaukus trisdešimt dvejų žmonos ir motinos pasaulis yra labai ankštas. Visas tas meilės sklidinasis dienas aš pirmąkart pasijutau išsilaisvinusi iš ilgus metus temptų pančių, atsiradusių dėl mano kilmės, sėkmingai baigtų studijų, gyvenime priimtų sprendimų, o visų pirma dėl santuokos. Ten suvokiau, iš kur kyla malonumas, praeityje užplūdęs mane išvydus savo pirmąją knygą, išverstą į kitas kalbas, o sykiu – ir nusiminimas, kad už Italijos ribų radosi mažai skaitytojų. Buvo nuostabu peržengti sienas, leisti nešamai kitų kultūrų, suvokti to, ką maniau esant amžina, laikinumą. Tai, kad Lila nė kartą nebuvo išvažiavusi iš Neapolio, kad išsigando netgi San Džovani a Teduccio, praeityje vertinau kaip abejotiną sprendimą, kurį ji kaip visada mokėjo paversti pranašumu, o dabar į tai žiūrėjau kaip į paprasčiausią proto ribotumą. Sureagavau taip, kaip reaguoja žmogus, į įžeidimą atsakęs ta pačia jį įžeidusia formuluote. *Tu suklydai mane vertindama? Ne, mieloji, tai aš, aš suklydau vertindama tave: tu visą gyvenimą liksi spoksoti į didžiąją gatvę riedančius sunkvežimius.*

Dienos skriete praskriejo. Konferencijos organizatoriai Ninui jau seniai viešbutyje buvo užsakę vienvietį kambarį, o kadangi aš per vėlai apsisprendžiau jį lydėti, nebuvo kaip pakeisti jį į dvivietį. Taigi mudu turėjome skirtingus kambarius, bet aš kas vakarą nusimaudydavau po dušu, pasiruošdavau nakčiai, o pas-

kui plakančia širdimi nueidavau pas jį į kambarį. Miegodavome kartu, prisispaudę vienas prie kito, lyg bijodami, kad per miegus mus išskirs priešiška jėga. Rytą užsisakydavome pusryčius į lovą, mėgavomės prabanga, mano matyta tik kine, daug juokėmės, buvome laimingi. Dieną palydėdavau jį į didžiąją konferencijų salę, ir nors pranešėjai skaitė puslapių puslapius net patys nuobodžiaujančiu tonu, buvimas prie jo mane uždegdavo, sėdėdavau šalia, bet netrukdydavau. Ninas labai įdėmiai klausėsi pranešimų, užsirašinėjo ir retkarčiais man į ausį kuždėdavo ironiškus komentarus ir meilės žodžius. Per pietus ir vakarienę įsimaišydavom tarp akademikų iš viso pasaulio, užsienietišku vardų, užsienio kalbų. Žinoma, garbingiausi pranešėjai turėjo atskirą stalą, o mes sėdėdavome prie didžiulio jaunesnių mokslininkų stalo. Vis dėlto mane pribloškė Nino mitrumas tiek dalyvaujant konferencijoje, tiek restorane. Kaip jis skiriasi nuo andainykščio studento ir nuo vaikino, apgynusio mane Milano knygyne kone prieš dešimt metų. Buvo atsikratęs polemiško tono, taktiškai peržengdavo akademinis barjerus, rimta, bet sykiu patrauklia elgsena mezgė ryšius. Šamojingai šnekučiavosi tai anglų (puikia), tai prancūzų (gera) kalba, kaip visada žibėdamas pomėgiu skaičiams ir tiksliau minčių dėstymu. Buvau sklidina pasididžiavimo, kad jis taip visiems patinka. Per keletą valandų visi jį pamėgo, įniko tampyti tai šen, tai ten.

Jis smarkiai pasikeitė tik vieną sykį – savo pranešimo konferencijoje išvakarėse. Tapo šaltas ir atžarus, rodos, jį kamavo nerimas. Ėmė peikti pasiruoštą tekstą, kelis syk pakartojo, kad jam nesiseka taip lengvai rašyti kaip man, supyko, kad neturėjo laiko gerai padirbėti. Pasijutau kalta, – ar jį išblaškė mūsų keblūs santykiai, – ir pamėginau ištaisyti padėtį jį apkabindama, pabučiuodama, paskatindama perskaityti man tuos puslapius. Jis perskaitė, ir regint jį lyg išsigandusį mokinuką mane užplūdo švelnumas. Jo pranešimas man pasirodė ne mažiau nuobodus

nei kiti, kurių klausiausi konferencijų salėje, bet labai jį išgyriau ir jis nurimo. Kitą rytą išrėžė apsimestinai karštą kalbą, sulaukė plojimų. Vakare vienas iš garbingųjų akademikų, toks amerikietis, pakvietė jį prisėsti prie savo stalo. Aš likau viena, bet dėl to nenusiminiau. Kai šalia būdavo Ninas, su niekuo nekalbėdavau, o jam nesant buvau priversta suktis su savo skurdžia prancūzų kalba ir susidraugavau su viena pora iš Paryžiaus. Jie man patiko, nes veikiai sužinojau, kad jų situacija ne kažin kuo skiriasi nuo mūsų. Jie abu manė, kad šeimos institucija žmogų dusina, abu buvo skausmingai palikę sutuoktinius ir vaikus, abu atrodė laimingi. Jis, Ogiustenas, buvo maždaug penkiasdešimties, raudono veido, žydrų gyvų akių, su dideliais šviesiais ūsais. Ji, Kolombė, vos peržengusi trisdešimtmetį kaip ir aš, buvo trumpučiais juodais plaukais, ryškiai apibrėžtomis akimis ir lūpomis smulkiame veide, kerimai elegantiška. Daugiausia kalbėjausi su Kolombe, ji turėjo septynerių metų sūnų.

– Liko keletas mėnesių, – pasakiau, – iki mano pirmai dukrai sukaks septyneri, bet šiais metais jau eina į antrą klasę, ji puiki mokinė.

– Maniškis labai guvus ir lakios vaizduotės.

– Kaip jis sureagavo į skyrybas?

– Gerai.

– Nė truputėlio nesikankino?

– Vaikai nėra sustabarėję kaip mes, jie lankstūs.

Ji primygtinai pabrėžė vaikams būdingą lankstumą, man pasirodė, kad taip save ramina. Pridūrė: mūsų aplinkoje dažnai pasitaiko tėvų skyrybų, vaikai žino, kad taip gali būti. Bet kaip tik tada, kai jai sakiau, jog pati nepažįstu kitų išsiskyrusių moterų, tik vieną savo draugę, ji šiurkščiai pakeitė toną, ėmė skųstis vaiku: jis protingas, bet lėtas, šūktelėjo, mokykloje sako, kad jis ne tvarkingas. Man labai įstrigo, kad ji prakalbo be jokio švelnumo, kone pagiežingai, lyg sūnus taip elgtųsi tyčia ją erzindamas, tai

mane sudirgino. Jos draugas, ko gero, tai pastebėjo, įsiterpė, pasigyre *savo* dviem vaikais, keturiolikmečiu ir aštuoniolikmečiu, pajuokavo, kaip juodu patinka tiek jaunoms, tiek brandžioms moterims. Kai Ninas grįžo pas mane, vyrai – ypač Ogiustenas – suskato bjauriai apkalbinėti daugelį pranešėjų. Kolombė kone iškart įsiterpė su mažumėlę dirbtiniu džiugesiu. Apkalbos padėjo greitai užmegzti ryšį, Ogiustenas visą vakarą daug kalbėjo ir gėrė, jo draugė kvatojo vos Ninui pravėrus burną. Jie pakvietė mus automobiliu kartu vykti į Paryžių.

Kalbos apie vaikus ir tasai kvietimas, į kurį neatsakėm nei taip, nei ne, sugrąžino mane ant žemės. Iki tos akimirkos Dedė su Elsa nuolat šmėžavo man mintyse, Pjetras irgi, bet tarytum pakibę paralelioje visatoje, sustingę apie virtuvės stalą Florencijoje arba prie televizoriaus, arba savo lovose. Ūmai mano ir jų pasauliai vėl susisiekė. Susizgribau, kad dienos Monpeljė eina į pabaigą, kad mudu su Ninu neišvengiamai grįšim kiekvienas į savo namus, kad mums teks spręsti savo santuokines krizes, man Florencijoje, jam Neapolyje. Mergaičių kūnai susiliejo su manuoju, šis sąlytis smarkiai mane pribloškė. Aš jau penkias dienas nieko apie jas nežinojau, ir tai įsisąmoninus mane stipriai supykino, ilgesys pasidarė nepakeliamas. Išsigandau ne ateities apskritai, ji man atrodė neišvengiamai užpildyta Nino, bet artėjančių valandų, rytojaus, porytojaus. Neatsilaikiau ir nors jau buvo beveik vidurnaktis, – argi tai svarbu, pasakiau sau, Pjetras niekada nemiega, – pamėginau paskambinti.

Buvo gana sudėtinga, bet galop buvau sujungta. Alio, pasakiau. Alio, pakartojau. Žinojau, kad kitame laido gale yra Pjetras, pašaukiau jį vardu: Pjetrai, čia Elena, kaip laikosi mergaitės. Ryšys nutrūko. Keletą minučių palaukiau, paskui paprašiau operatoriaus darsyk sujungti. Buvau pasiryžusi neatlyžti visą naktį, bet šįkart Pjetras atsiliepė.

– Ko nori.

- Pasakyk man, kaip mergaitės.
- Miega.
- Žinau, bet kaip jos laikosi.
- Koks tau skirtumas.
- Jos – mano dukros.
- Tu jas palikai, jos nebenori būti tavo dukros.
- Ar tau taip sakė?
- Sakė mano mamai.
- Pasišaukei Adelę?
- Taip.
- Pasakyk jai, kad už keleto dienų grįšiu.
- Ne, negrįžk. Nei aš, nei mergaitės, nei mano mama nebe-
norim tavęs matyti.

4.

Pažliumbiau, paskui nusiraminau ir nuėjau pas Niną. Norėjau pasakyti jam apie tą skambutį, norėjau, kad mane paguostų. Bet kai ruošiausi belstis į jo duris, išgirdau, kad su kažkuo kalbasi. Sudvejojau. Kalbėjo telefonu, nesupratau, ką sako, net kokia kalba šneka, bet iškart pagalvojau, kad kreipiasi į žmoną. Tai štai kas kiekvieną vakarą vyksta? Kai nueidavau į savo kambarį ruoštis nakčiai, o jis likdavo vienas, skambindavo Eleonorai? Jie ieško būdų, kaip išsiskirti be konfliktų? O gal taikosi ir, pasibaigus Monpeljė nukrypimui, ji susigrąžins jį?

Nutariau pasibelsti. Ninas liovėsi kalbėti, stojo tylą, paskui jis vėl prabilo, bet dar tylesniu balsu. Susinervinau, darsyk pasibel-
džiau, nieko nenutiko. Man teko trečiąkart pasibelsti, ir smar-
kiaiai, kad ateitų atidaryti. Kai tik atidarė, iškart jį užsipuoliau, pa-
priekaištavau, kad slepia mane nuo savo žmonos, surikau, kad aš

paskambinau Pjetru, kad vyras nebenori man rodyti dukrų, kad aš ant kortos pastačiau visą savo gyvenimą, o jis telefonu burkuoja su Eleonora. Naktis prabėgo bjauriai kivirčijantis, vargiai sekėsi susitaikyti. Ninas visais būdais mėgino mane nuraminti: nervingai krizeno, širdo ant Pjetro, kad taip su manimi elgiausi, bučiavo mane, aš jį atstumdavau, murmėjo, kad išprotėjau. Bet kad ir kaip jį spaudžiau, niekaip neprisipažino kalbėjęs su žmona, netgi prisiekė sūnumi, kad nuo tos dienos, kai paliko Neapolį, su ja nebesusisiekė.

- Tai kam skambinai?
- Kolegai čia, viešbutyje.
- Vidurnaktį?
- Vidurnaktį.
- Melagis.
- Tai tiesa.

Ilgai nesutikau mylėtis, negalėjau, baiminausi, kad jis manęs nebemyli. Paskui nusileidau, kad nereikėtų galvoti, jog viskas baigta.

Kitą rytą pirmą kartą po beveik penkių gyvenimo kartu dienų pabudau prasto ūpo. Reikėjo išvykti, konferencija tuoj baigsis. Bet nenorėjau, kad Monpeljė būtų tik nukrypimas, bijojau grįžti namo, bijojau, kad Ninas grįš namo, bijojau, kad amžiams prarasiu mergaites. Kai Ogiustenas ir Kolombė mums vėl pasiūlė važiuoti su jais į Paryžių automobiliu ir net pasiūlė mus apnakvindinti, atsisukau į Niną, vyliausi, kad ir jis nieko daugiau netrokšta, tik progos prailginti šį laiką, atitolinti kelionę namo. Bet jis susikrimtęs papurtė galvą, pasakė: tai neįmanoma, turime grįžti į Italiją, ir prakalbo apie lėktuvus, bilietus, traukinius, pinigų. Buvau pažeidžiama, mane užplūdo nusivylimas ir pagieža. Aš teisingai spėjau, pamaniau, jis man melavo, išsiskyrimas su žmona – ne galutinis. Jis tikrai skambino jai kiekvieną vakarą, įsipareigojo konferencijai pasibaigus grįžti namo, negalėjo pavėluoti net porą dienų. O aš?

Prisiminiau leidyklą Nantere ir savo intelektualųjį apsakymėlių apie vyrišką moters sukūrimą. Iki šios akimirkos nebuvau su niekuo, net su Ninu kalbėjusi apie save. Buvau besišypsanti, bet kone nebyli moteris, mieganti su sąmojinguoju dėstytoju iš Neapolio, visad prie jo prilipusi moteris, atidi jo poreikiams, jo mintims. Bet dabar nuduodama linksmą pasakiau: tai Ninui reikia grįžti, o aš turiu reikalų Nantere; tuoj išeis, – o gal jau išėjo, – mano kūrinys, tokia pusiau apybraiža, pusiau apsakymas; gal ir važiuosiu su jumis, užsuksiu į leidyklą. Aniedu pažvelgė į mane taip, lyg būčiau pradėjusi iš tikrųjų egzistuoti tik šią akimirką, ir puolė manęs klausinėti, kuo užsiimu. Trumpai nusakiau, paaiškėjo, kad Kolombė gerai pažįsta moterį, vadovaujančią mažai, bet, kaip tą akimirką sužinojau, prestižinei leidyklai. Atleidau vadžias, įsikalbėjau pernelyg gyvybingai ir galbūt kiek pagražinau savo literatūrinę karjerą. Tačiau taip padariau ne dėl tų prancūzų, o dėl Nino. Troškau jam priminti, kad turiu savo gyvenimą, kuriame yra kuo didžiutis, kad jei sugebėjau palikti savo dukras ir Pjetrą, tai galiu apsieiti ir be jo, ir ne po savaitės, ne po dešimties dienų – tuojau pat.

Jis klausėsi, paskui rimtai tarė Kolombei ir Ogiustenui: gerai, jei jūsų nesutrukdytume, pasinaudosime kelione automobiliu. Tačiau mudviem likus vieniems irzliu tonu išrėžė man karštą kalbą, kurios esmė – turiu juo pasitikėti, nors mūsų situacija ir kebli, mes tikrai ją išspręsimė, bet tam reikia grįžti namo, negalime bėgti iš Monpeljė į Paryžių, o paskui – į galaižin kokį dar miestą, būtina pasikalbėti su savais sutuoktiniais ir pradėti gyventi kartu. Staiga pajutau, kad jis kalba ne tik logiškai, bet ir nuoširdžiai. Suglumau, apkabinau jį, suniurnėjau, kad gerai. Bet mes vis tiek išvykom į Paryžių, norėjau dar bent kelių dienų.